

■ ■ ŞUBAT 2025 | Aylık

DÜNYADAN

Araştırma Gündemi

Eğitim

Araştırmaları

Finlandiya'da Ulusal Bir Araştırmadan Bulgular: Ortaokul Öğrencilerinde Dil Bilgisi Kavrayışı Okuduğunu Anlamada Belirleyici Oluyor

Let Them All Talk: Eşit Katımlı Sınıf Diyalogu için Bir Müdahale Programının Sonuçları

Zevk İçin Okuma: Faydalar, Güçlükler ve Öneriler

Öğrenme İçin En Verimli Öğretmen-Öğrenci Diyalog Türlerinin Analizi

Toplum

Araştırmaları

Anneliğe İlişkin Sosyal Normlar: İyi Bir Anne Nasıl Olunur?

Madalyonun İki Yüzü: İş Özerkliği ile Çocuk Doğurma Arasındaki İlişki

Boşanmanın Eğitim Seviyelerine Göre Yaygınlığı: Cinsiyet ve Bağlamin Rolü

Genel Yayın Yönetmeni

Volkan Levent Akgünlü

Editör

Amine Ertürk

Hazırlayanlar

Banu Zehir

Fatma Betül Karalı

Yayın Türü

Bülten

Yönetim Yeri

Burhaniye Mah. Hacı Reşit Paşa Sok. No:18 Üsküdar/İstanbul

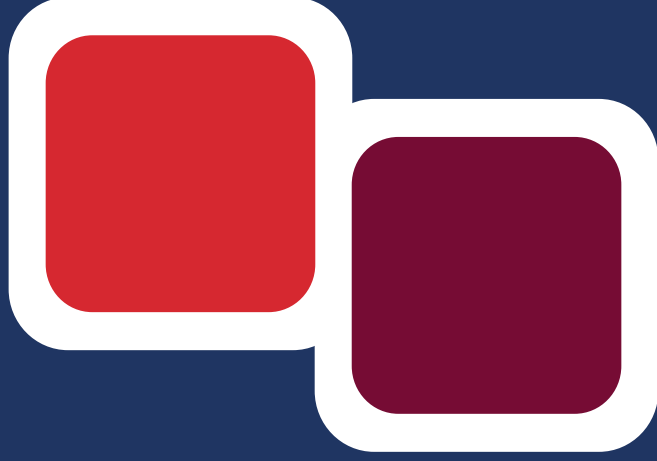
İletişim

0216 422 00 22

www.enstitusosyal.org

info@enstitusosyal.org

Dünyadan Araştırma Gündemi, eğitim ve toplum bilimleri alanlarında akademik seçki sunan ücretsiz bir yayındır.

ŞUBAT 2025 | Aylık

DÜNYADAN

Araştırma Gündemi

EĞİTİM

ARAŞTIRMALARI

Language and Education

Language and Education, Taylor&Francis tarafından yayımlanan saygın bir akademik dergidir. Yılda altı sayı olarak yayımlanan dergi, Social Sciences Citation Index (SSCI) ve Arts & Humanities Citation Index (AHCI) gibi Web of Science dizinlerinin yanı sıra Scopus veri tabanında da taranmaktadır. Derginin temel misyonu, dil uzmanları ve eğitim dilbilimcilerinin çalışmalarını eğitim politikası, müfredat, pedagojik yöntemler ve değerlendirme alanlarında uygulanabilir sonuçlara dönüştürmelerini teşvik etmektir. Eğitimde dilin rolü, ana dil ve ikinci dil eğitimi, içerik tabanlı dil öğretimi, çok dillilik ve öğretim dili gibi konuları ele alır. Dergi, dil eğitimi alanındaki uzmanlar, araştırmacılar ve eğitimciler için değerli bir başvuru kaynağıdır.

T FİNLANDIYA'DA ULUSAL BİR ARAŞTIRMADAN BULGULAR: ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE DİL BİLGİSİ KAVRAYIŞI OKUDUĞUNU ANLAMADA BELİRLEYİCİ OLUYOR

GRAMMATICAL UNDERSTANDING PREDICTS READING COMPREHENSION IN SECONDARY-LEVEL STUDENTS: INSIGHTS FROM A FINNISH NATIONAL SURVEY

Dil bilgisi öğretimi, ana dil eğitimi bağlamında iki temel nedenden ötürü önemli görülmektedir. Birinci neden, dilin kendisinin önemli bir fenomen olarak incelenmeye değer olmasıdır. İkinci neden ise dil bilgisinin, okuma ve yazma gibi temel okuryazarlık becerilerini geliştirme potansiyeline sahip olmasıdır. Mevcut araştırmalar, dil bilgisi eğitiminin yazma becerileri üzerindeki etkisini kapsamlı bir şekilde incelemiş, ancak dil bilgisi anlayışı ile okuduğunu anlama arasındaki ilişkiyi doğrudan ele alan çalışmalar sınırlı kalmıştır. Psikolinguistik araştırmalar, okumanın söz dizimsel işlemeyi zorunlu kıldığını göstermektedir. Ancak, açık bir dil bilgisi eğitiminin öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerini nasıl etkileyebileceği halen tartışmalı bir konudur. Bu çalışma, dil bilgisi anlayışı ile okuduğunu anlama arasındaki ilişkilere dair önemli bir perspektif sunmaktadır.

AMAÇ

Bu çalışma, Finlandiya'daki 9. sınıf öğrencilerinin dil bilgisi anlayışı ile okuduğunu anlama becerileri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Özellikle, dil bilgisi anlayışının okuduğunu anlama üzerindeki etkisini belirlemek, bu ilişkinin diğer değişkenler (aile sosyoekonomik durumu, kitap okuma alışkanlıkları, yazma becerileri vb.) kontrol edildiğinde de devam edip etmediğini analiz etmek ve bu bulguların eğitim politikaları ve öğretim yöntemleri açısından nasıl bir anlam taşıdığını tartışmak hedeflenmektedir.

YÖNTEM

• Araştırma Tasarımı:

Çalışmada, çok seviyeli nicel analiz (*multilevel regression analysis*) kullanılarak dil bilgisi anlayışı ve okuma becerileri arasındaki ilişki analiz edilmiştir.

• Katılımcılar:

Çalışmanın örneklemini Finlandiya'da 6.044 dokuzuncu sınıf öğrencisi (yaklaşık 15 yaş) oluşturmuştur.

• Veri Kaynağı:

Çalışmada Finlandiya Eğitim Değerlendirme Merkezi (FINEEC) tarafından yürütülen ulusal değerlendirme testinin verileri kullanılmıştır.

• **Ölçüm Araçları:**

FINEEC değerlendirmesi kapsamında iki bölüm hâlinde tamamlanan bir test uygulanmıştır.

- Okuduğunu Anlama Testi: Öğrencilere farklı türde metinler (örneğin kısa hikâyeler, posterler, şiirler, kitap kapakları, forum tartışmaları) verilmiş ve bunlarla ilgili açık uçlu ve çoktan seçmeli sorular yöneltilmiştir.
- Dil Bilgisi Anlayışı Testi: Söz dizimsel, morfolojik ve fonolojik yapıları kapsayan 14 maddelik bir test uygulanmıştır.
- Kontrol Değişkenleri: Aile sosyoekonomik durumu, kitap okuma alışkanlıkları, ev ödevi yapma sıklığı, ana dil (Fince) dersine karşı tutumlar ve yazma becerileri gibi faktörler analizlere dâhil edilmiştir.

TEMEL BULGULAR

1. Dil bilgisi anlayışı okuduğunu anlamayı güçlü bir şekilde öngörmektedir:

Dil bilgisi anlayışı ile okuduğunu anlama arasında olumlu yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r: 0,63$). Aynı zamanda dil bilgisi anlayışı ile yazma arasında da pozitif yönde anlamlı ilişki görülmüştür ($r: 0,57$). Dil bilgisi anlayışına sahip öğrencilerin, metinleri daha iyi analiz edebildiği ve anlam çıkarma becerilerinin daha gelişmiş olduğu görülmüştür.

2. Dil bilgisinin etkisi, diğer faktörler kontrol edildiğinde de güçlü kalmaktadır:

Aile sosyoekonomik durumu, okuma alışkanlıkları ve yazma becerileri gibi değişkenler modele dâhil edildiğinde, tüm bu değişkenler kontrol edilse dahi dil bilgisi anlayışı okuduğunu anlamayı açıklamaya devam etmiştir. Bir öğrencinin dil bilgisi anlayışında aldığı her ek puan için (diğer tüm yordayıcılar

kontrol edilse/sabit kalırsa) okuduğunu anlama puanı tahmini olarak 1,02 puan artmaktadır.

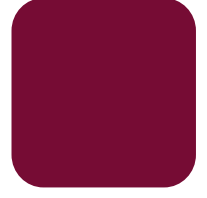
3. Okuma becerilerinde dil bilgisinin önemi:

Morfolojik farkındalık, öğrencilerin kelimeleri ve cümle yapılarını daha hızlı çözümleyebilmelerine yardımcı olmaktadır. Söz dizimsel anlayış, öğrencilerin karmaşık cümleleri daha iyi anlamalarına katkı sağlamaktadır.

SONUÇ

Bu araştırma, dil bilgisi anlayışının öğrencilerin okuma becerilerini güçlendiren önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin dil bilgisi kurallarını açık bir şekilde anlamalarının, okuduğunu anlama becerilerini geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma, ulaşılan sonuçların son yıllarda dil bilgisi ile okuma ve yazma becerileri arasındaki olumlu ilişkilere odaklanan çeşitli çalışmalarla tutarlılık gösterdiğini vurgulamıştır. Bunun yanında göz önünde bulundurulması gereken bazı sınırlılıkları da belirtmişlerdir. Örneğin çalışmanın genellenebilirliği açısından ilgili dilin yapısının önemli olduğu vurgulanmıştır. Fince gibi aglütinatif (eklemeli) dillerde, morfolojik ve söz dizimsel farkındalığın metin anlama becerilerini doğrudan etkilediği görülmüştür. Ancak, farklı dil yapılarında benzer sonuçların görülüp görülmeceğini anlamak için daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır. Bir diğer sınırlılık da "dil bilgisi anlayışı" kavramının farklı araştırmalarda farklı şekillerde tanımlanması ve kullanılmasıdır. Çalışmada, dil bilgisi anlayışı morfolojik, söz dizimsel ve fonolojik bileşenleri içeren çok yönlü bir değişken olarak ele alınmıştır, ancak okuduğunu anlamayı destekleyen belirli dil bilgisel unsurların belirlenmesi

mümkün olmamıştır. Ayrıca, okuduğunu anlama kavramı da farklı şekillerde yorumlanabilir; bu çalışmada, Finlandiya müfredatına uygun olarak çeşitli (çok modlu) metinleri anlama becerisi olarak tanımlanmıştır. Gelecek araştırmaların, bu kavramların farklı bağlamlarda nasıl ele alındığına daha fazla dikkat etmeleri gerektiği vurgulanmaktadır.

2

LET THEM ALL TALK: EŞİT KATILIMLI SINIF DİYALOĞU İÇİN BİR MÜDAHALE PROGRAMININ SONUÇLARI

LET THEM ALL TALK: EQUITABLE PARTICIPATION IN CLASSROOM DIALOGUE AS A RESULT OF AN INTERVENTION PROGRAMME

Sınıf içi konuşmalar, öğrencilerin öğrenme sürecinde kritik bir rol oynar. Diyalog, yalnızca bilgi aktarmakla kalmaz; aynı zamanda öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerine, fikirlerini savunmalarına ve başkalarının düşüncelerine yanıt vermelerine olanak tanır. Ancak, gerçek sınıf ortamlarında bu ideal genellikle gerçekleşmez. Sınıf konuşmalarında bazı öğrenciler baskın hâle gelirken, diğerleri ya çok az konuşur ya da tamamen sessiz kalır. Öğretmenler de çoğu zaman belli öğrencilerin katkılarını teşvik ederken, daha sessiz öğrencileri farkında olmadan göz ardı edebilirler. Bu durum, sınıf içi öğrenme fırsatlarının eşit dağılmaması sonucunu doğurur. Bu çalışmada, öğretmenleri, sınıf içi konuşmalarda tüm öğrencilerin katılımını teşvik etmeye yönelik bir mesleki gelişim programına dâhil ederek, müdahalenin öğrenci katılımına olan etkisi incelenmiştir.

AMAÇ

Bu çalışma, öğretmenlere yönelik geliştirilen bir mesleki gelişim programının, sınıfta daha adil bir konuşma ortamı oluşturma üzerindeki etkisini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Özellikle sessiz öğrencilerin derslere daha fazla dâhil edilmesi, öğretmenlerin konuşmayı yönlendirme biçimlerinde değişiklik olup olmadığı ve genel olarak sınıf içi konuşmaların daha eşitlikçi hâle gelip gelmediği incelenmiştir.

YÖNTEM

• Katılımcılar:

Çalışmaya Çekya'da dört okuldan altıncı sınıf düzeyinde öğrenim gören 276 öğrenci (145 müdahale grubu, 131 kontrol grubu) katılmıştır.

• Müdahale Programı:

- Altı öğretmen, sınıf içi diyalog ve eşit katılım konularında beş atölyeye katılmıştır.
- Dersler kaydedilmiş, analiz edilmiş ve video destekli geri bildirim verilmiştir.
- Sessiz öğrencileri dâhil etmek için rastgele seçim, grup çalışmaları, açık uçlu sorular gibi teknikler kullanılmıştır.

- **Veri Toplama:**

Öğrenci konuşma süreleri, öğretmen ve öğrenci girişimli konuşmalar ölçülmüştür. Müdahale öncesi ve sonrası kayıtlar karşılaştırılmıştır.

- **Analiz:**

Hardman'ın sınıf içi konuşma kodlama şeması kullanılarak konuşma türleri incelenmiştir. Analiz sürecinde konuşma süresi ve dağılımı, diyalog yapısı ve diyalog kalitesi dikkate alınmıştır.

TEMEL BULGULAR

- **Öğrencilerin Ortalama Konuşma Süreleri:**

Müdahale sonrasında, öğrencilerin ortalama konuşma süresi anlamlı ölçüde artmıştır. Özellikle daha önce sessiz kalan öğrencilerin konuşma süreleri ciddi şekilde yükselmiştir. Örneğin, en az konuşan öğrencilerin konuşma sürelerinin ortalaması 1,2 saniyeden 10,7 saniyeye çıkmıştır. Öncesinde sık konuşan öğrencilerin konuşma süreleri bir miktar azalsa da bu öğrencilerin yanıtlarının niteliği gelişmiş; daha uzun ve düşünsel açıdan zengin ifadeler kullanmaya başlamışlardır.

- **Öğretmen Girişimli ve Öğrenci Girişimli Konuşma Oranı:**

Öğretmen girişimli konuşma sayılarının arttığı görülmüştür. Özellikle daha önce sessiz kalan öğrencileri diyaloga çekmek için öğretmenler daha fazla çaba sarf etmişlerdir. Özellikle sessiz kalan öğrencilerin verdikleri cevapları genişletmek için daha fazla teşvik edici soru sormuşlardır. Bunun yanında öğrenci girişimli konuşmalar azalmış, bu durum öğrencilerin daha dikkatle dinlediği ve daha nitelikli katkılar sağladığı şeklinde yorumlanmıştır.

- **Öğretmenlerin Öğrencilere Yönelttiği Soru Türleri:**

Öğretmenlerin öğrencilere yönelttiği soruların türü de değişmiştir. Müdahale öncesinde öğretmenler daha çok kapalı uçlu sorular kullanırken, müdahaleden sonra sessiz öğrencilere daha fazla açık uçlu soru yöneltilmiş ve bu öğrencilerin katkıları genişletilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, öğretmenler aktif öğrencilerin daha derinlemesine yanıtlar vermelerini sağlamış, bu da sınıftaki konuşma süresinin daha eşit bir şekilde dağılmasına yardımcı olmuştur.

- **Konuşma Sürelerinde Farklılıklar:**

Ancak, değişim sınıfta tamamen eşit bir ortam oluşturamamıştır. Sessiz öğrenciler belirgin bir ilerleme kaydetmeler de hâlâ en az konuşan grup olmaya devam ettikleri görülmüştür. Öte yandan, konuşkan öğrenciler önceki kadar baskın olmasalar da yine de sınıf içinde en fazla konuşan grup olmaya devam etmişlerdir.

SONUÇ

Bu çalışma, öğretmenlerin bilinçli müdahaleleri ile sessiz öğrencilerin daha fazla konuşmaya teşvik edilebileceğini ve sınıftaki konuşma süresinin daha dengeli hâle getirilebileceğini göstermektedir. Müdahale programına katılan öğretmenler, öğrenciler arasında daha adil bir söz paylaşımı oluşturmak için bilinçli stratejiler kullanarak daha dengeli bir katılım sağlama yolunda ilerleme göstermiştir. Özellikle öğretmenlerin yönlendirdiği açık uçlu soruların ve ek soruların sessiz öğrencileri sürece daha fazla dâhil etmede etkili olduğu görülmüştür.

Bununla birlikte, müdahalenin tamamen tüm farklılıkları ortadan kaldırmadığı da görülmektedir. Sessiz öğrenciler konuşmalarını artırmış olsalar da hâlâ sınıfın en az konuşan grubu olarak kalmışlardır. Öğretmenlerin bu tür stratejileri sürdürülebilir bir şekilde kullanıp kullanmayacağı araştırılmalıdır. Ayrıca, konuşkan öğrencilerin konuşmalarının azalmasının, onların öğrenme sürecini nasıl etkilediği daha detaylı incelenmelidir. Sonuç olarak, bu çalışma, sınıf içi diyalogun yalnızca daha fazla konuşmayı teşvik etmek değil, aynı zamanda tüm öğrencilerin sürece dâhil olmasını sağlamak için bilinçli stratejiler gerektirdiğini göstermektedir.

3

ZEVK İÇİN OKUMA: FAYDALAR, GÜÇLÜKLER VE ÖNERİLER

READING FOR PLEASURE: SCRUTINISING THE EVIDENCE BASE – BENEFITS, TENSIONS AND RECOMMENDATIONS

Öğrencilerin akademik başarısını destekleyen en önemli faktörlerden biri, okuma alışkanlığına sahip olmalarıdır. Okuma, yalnızca akademik performansı artırmakla kalmaz; aynı zamanda öğrencilerin bilişsel gelişimini destekler, kelime dağarcığını genişletir, sosyal-duygusal becerilerini güçlendirir ve daha geniş bir dünya görüşü kazanmalarına yardımcı olur. Ancak birçok ülkede çocukların zevk için okuma alışkanlığı edinmelerinde ciddi bir düşüş olduğu gözlemlenmektedir. Bu makale, zevk için okumanın öğrenciler üzerindeki olumlu etkilerini ve bu alışkanlığın yaygınlaştırılmasına yönelik karşılaşılan zorlukları kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Makale, İngiltere ve Avustralya özelinde yapılan araştırmalara odaklanarak öğrencilerin zevk için okuma oranlarındaki azalma ile eğitim politikaları arasındaki ilişkiyi incelemektedir.

AMAÇ

Bu çalışma, zevk için okumanın akademik başarı, bilişsel gelişim ve sosyal-duygusal kazanımlar üzerindeki etkilerini değerlendirirken, bu alışkanlığı yaygınlaştırmaya çalışan eğitim sistemlerinin karşılaştığı temel sorunları analiz etmeyi amaçlamaktadır. Özellikle İngiltere ve Avustralya'daki eğitim politikaları karşılaştırılarak, okuma alışkanlığının yaygınlaşmasını destekleyen ve engelleyen faktörler incelenmiştir.

YÖNTEM

- **Araştırma Türü:**

1990-2023 yılları arasında yayımlanan hakemli akademik makaleler, ulusal eğitim politikaları ve PISA-PIRLS gibi uluslararası değerlendirme verileri kullanılarak kapsamlı bir derleme (literatür taraması) yapılmıştır.

- **Veri Toplama:**

Anahtar araştırma terimleri kullanılarak çeşitli akademik veri tabanlarından (Scopus, Web of Science, ERIC vb.) tarama yapılmıştır. Çalışmalar taranırken özellikle 5-18 yaş arası öğrencilerin serbest okuma alışkanlıklarına odaklanan çalışmalar incelenmiştir.

düşünceye ilham değişime yön

İngiltere ve Avustralya gibi ülkelerden elde edilen ulusal eğitim politikaları ve kütüphane erişimi gibi faktörler analiz edilerek karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılmıştır.

• İçerik Analizi:

Zevk için okumanın akademik ve sosyal-duygusal faydaları, eğitim politikalarıyla ilişkisi ve öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarına yönelik zorlukları analiz edilmiştir.

TEMEL BULGULAR

- Zevk için okuma ile akademik başarı arasındaki ilişki, PISA ve PIRLS de dâhil olmak üzere birçok araştırma bulgusuna desteklenmektedir. Araştırmalar, öğrencilerin okuma motivasyonu ile okuduğunu anlama becerileri ve zenginleştirilmiş kelime dağarcığı arasında güçlü bir ilişki olduğuna dikkat çekmektedir.
- Zevk için okumanın, yalnızca okuduğunu anlama ile değil, yazma becerileri ile de güçlü ilişkisi olduğu vurgulanmıştır. Zevk için okuyan çocukların betimleyici anlatımları ve yazılarındaki metin bütünlüğü daha güçlü görülmüştür.
- Zevk için okuma sadece akademik beceriler için değil sosyal-duygusal beceriler için de önemli görülmüştür. Yapılan çalışmalarda zevk için okumanın daha düşük hiperaktivite ve duygusal sorunla ilişkili olduğu görülmüştür. Bunun yanında çalışmalar, zevk için okumanın daha iyi sosyal davranışla da ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.
- Araştırmalar zevk için okumanın, sosyoekonomik faktörlerden etkilendiğine dikkat çekmektedir. Düşük gelirli ailelerden gelen öğrenciler, kitap erişimi ve ebeveynlerin okuma alışkanlıkları gibi nedenlerle daha düşük okuma motivasyonuna sahip olabilmektedir.

- Zevk için okumanın dinamiklerini etkileyen bir diğer önemli faktör kitabın türüdür. Bu konuda daha az çalışma yapılmış olsa da kurgu kitap okumak ile okuyucu becerileri arasında daha yüksek ilişkiler bulunmuştur. Metnin kalitesi, zorluğu ve metne yönelik tartışma fırsatları da önemli belirleyiciler olarak görülmüştür.
- Öğrencinin ilgi ve tercihlerine göre kitap seçmek de zevk için kitap okumada önemli bir belirleyicidir. Araştırmalar, öğrencilerin kendilerine hitap eden, ilgilerini çeken ve yaş gruplarına uygun kitaplarla buluştuklarında daha fazla okuduklarını göstermektedir.
- Politik kimi faktörler ve performans odaklı eğitim sistemleri, zevk için okumayı zorlaştırabilmektedir. İngiltere ve Avustralya gibi ülkelerde eğitim politikaları, standart testlere dayalı performans ölçümlerini öncelendiği için öğretmenlerin okuma kültürü oluşturmaya yeterli zaman ve kaynak ayıramadığı vurgulanmıştır.

SONUÇ

Zevk için okuma, eğitim politikaları tarafından yeterince desteklenmediğinde, çocukların okuma alışkanlıkları giderek azalmakta ve bu da uzun vadede akademik başarıları üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Özellikle düşük sosyoekonomik statüye sahip öğrenciler için kitap erişimi ve öğretmen desteği sağlanmadığında, eğitimde fırsat eşitsizliği derinleşmektedir. Ancak eğitim sistemlerinin performans değerlendirmesine odaklanması nedeniyle öğretmenlerin öğrencilerle birebir ilgilenerek okuma alışkanlığı kazandırmaya zaman ayırmasının zorlaştığı görülmektedir. Çalışma, eğitim politikalarının, okuma kültürünü teşvik eden uygulamaları destekleyecek

şekilde yeniden şekillendirilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, zevk için okumanın tek başına yeterli olmadığı ve öğrencilerin aktif bir okuma topluluğu içinde yer almasının, metin üzerine tartışma imkânı bulmasının da önemli olduğu vurgulanmaktadır. Zira okuma, sadece bireysel bir aktivite olarak değil, aynı zamanda sosyal bir etkileşim süreci olarak ele alındığında daha etkili olmaktadır.

4

ÖĞRENME İÇİN EN VERİMLİ ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ DİYALOG TÜRLERİNİN ANALİZİ

AN ANALYSIS OF THE FORMS OF TEACHER-STUDENT DIALOGUE
THAT ARE MOST PRODUCTIVE FOR LEARNING

Sınıf içi konuşmaların öğrenme sürecindeki etkisi, eğitim araştırmalarının temel konularından biri olmuştur. Özellikle diyalogik öğretim yaklaşımları, öğrencilerin aktif katılımını teşvik eden, farklı bakış açılarını keşfetmelerine olanak tanıyan ve eleştirel düşünme becerilerini geliştiren yöntemler olarak öne çıkmaktadır. Ancak, öğretmen-öğrenci etkileşimlerinin hangi türlerinin en verimli öğrenme sonuçlarına yol açtığı sistematik olarak yeterince incelenmemiştir. Bu çalışmada önceki çalışmalardan elde edilen veriler kullanılarak, farklı sınıflardaki etkileşim türleri detaylı bir şekilde incelenmiş ve öğrencilerin İngilizce ve matematik derslerindeki öğrenme kazanımlarıyla ilişkisi değerlendirilmiştir.

AMAÇ

Bu araştırma, öğrenci öğrenmesini en fazla destekleyen öğretmen-öğrenci diyalog türlerini belirlemeyi ve bu etkileşimlerin sınıf içindeki gerçek uygulamalarını detaylandırmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, öğretmen-öğrenci konuşmalarında kullanılan açık uçlu sorular, sorgulama, eleştirel düşünme, fikir geliştirme ve tartışma gibi unsurların etkisi analiz edilmiştir.

YÖNTEM

• Katılımcılar:

Çalışma, İngiltere'deki 72 ilkokul sınıfından toplanan video kayıtları ve transkriptlere dayanmaktadır. 10-11 yaşlarındaki öğrencilerin bulunduğu bu sınıflardan elde edilen verilerle diyalogik öğretim kullanımı açısından yüksek ve düşük başarı gösteren sınıflar belirlenmiştir.

• Veri Toplama ve Analiz:

Sosyokültürel Söylem Analizi (SCDA):

Vygotsky'nin sosyal öğrenme teorisine dayanan bu analiz yöntemi, sınıf içi konuşmaların nasıl bilgi inşa ettiğini anlamayı amaçlamaktadır. Diyalogların zamansal akışı, öğretmen ve öğrencilerin birbirine verdiği tepkiler ve sorgulama süreçleri incelenmiştir.

Kodlama ve Karşılaştırmalı Analiz:

Çalışmada, öğrencilerin akademik başarılarına ve sınıf içi konuşma dinamiklerine bağlı olarak sınıflar yüksek başarı ve diyalog (HAD) grubu ve düşük başarı ve diyalog (LAD) grubu olarak ayrılmıştır. Yüksek başarı ve diyalog sınıfları (HAD: High Achievement & Dialogue) ve düşük başarı ve diyalog sınıfları (LAD: Low Achievement & Dialogue) karşılaştırılmıştır.

düşünceye ilham
değişime yön

İçerik Analizi ve Konuşma Dağılımı:

Sınıflarda, öğretmenlerin ve öğrencilerin konuşma süresi, sorulan soruların türü ve öğrencilerin aktif katılımı gibi değişkenler analiz edilmiştir. Konuşma uzunluğu, öğrenci katılımı ve kullanılan sorgulama teknikleri bakımından farklar belirlenmiştir.

TEMEL BULGULAR

1. Diyalog Türlerinin Özellikleri: Yüksek başarı ve diyalog sınıflarında (HAD grubu), öğrenci katılımının daha fazla olduğu, öğretmenlerin daha kısa, ancak daha etkili müdahalelerde bulunduğu ve öğrencilerin fikir geliştirme süreçlerine aktif olarak katıldığı gözlemlenmiştir.

• **Yüksek başarı ve diyalog (HAD) sınıflarında:**

- Öğrenciler daha uzun konuşmuş, fikirlerini açıklamış ve neden-sonuç ilişkisi kurarak düşüncelerini geliştirmiştir.
- Öğretmenler daha az konuşmuş, ancak yönlendirici ve teşvik edici sorularla öğrencileri tartışmaya dâhil etmiştir.
- Öğrenci-öğrenci etkileşimleri daha fazla gözlemlenmiş, öğrenciler birbirlerine fikirlerini açıklamış ve eleştirel düşünme süreçlerine daha fazla katılım göstermiştir.

• **Düşük başarı ve diyalog (LAD) sınıflarında:**

- Öğrencilerin katılımı daha düşük olup öğretmenlerin konuşma süreleri daha uzundur.
- Diyaloglar genellikle kapalı uçlu sorularla sınırlı kalmış ve öğrenciler öğretmenin onayını bekleyen kısa yanıtlar vermeye eğilim göstermiştir.
- Öğrenciler fikirlerini geliştirmekte zorlanmış, tartışmalar çoğunlukla yüzeysel kalmıştır.

2. Sorgulama ve Fikir Geliştirme Süreci:

Öğrencilerin neden ve nasıl sorularına verdikleri yanıtların uzunluğu ve içeriği, sınıf grupları arasındaki temel farklılıklardan biridir.

- Yüksek başarı ve diyalog (HAD) sınıflarında, öğretmenler öğrencileri daha fazla sorgulamaya yönlendirirken öğrenciler "bence..." ve "çünkü..." gibi ifadeleri daha sık kullanmıştır.
- Düşük başarı ve diyalog (LAD) sınıflarında, öğrenciler çoğunlukla tek kelimelik veya kısa yanıtlarla yetinmiş, öğretmenlerin açıklamaları ise daha baskın olmuştur.

3. Öğrenme İçin Diyalogu Destekleyen

Koşullar: Yüksek başarı ve diyalog sınıflarında öğrencilerin daha fazla katılım göstermesi, sınıf içi atmosferin ve görev tasarımının nasıl şekillendiği ile doğrudan ilişkili görülmüştür.

• **Görev Tasarımı:**

- Etkileşim gerektiren, öğrencileri birlikte çalışmaya teşvik eden aktiviteler, öğrencilerin diyalog içinde fikir geliştirmesine yardımcı olmuştur.
- Örneğin, sayı doğrusu üzerinde çalışırken öğrencilerin kendi mantıklarını açıklamalarını gerektiren etkinlikler, öğrencilerin daha fazla konuşmasına olanak sağlamıştır.

• **Sınıf Kültürü:**

- Yüksek başarı ve diyalog sınıflarında, öğretmenler hata yapmanın öğrenme sürecinin bir parçası olduğunu vurgulamış; böylece öğrencilerin tartışmalara daha rahat katılmasını sağlamıştır.
- Öğrenciler birbirlerinin fikirlerini çürütmek yerine fikirlerini birlikte geliştirmeye teşvik edilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışma, öğretmen-öğrenci diyaloglarının öğrenme üzerindeki etkisini analiz ederek, hangi etkileşim türlerinin öğrenci başarısını en fazla desteklediğini ortaya koymaktadır. Bulgular, diyalojik öğretimin öğrencilerin eleştirel düşünme, problem çözme ve akademik performanslarını artırmada etkili bir yöntem olduğunu göstermektedir. Yüksek akademik başarıya sahip sınıflarda (HAD grubu), öğretmenlerin daha az konuşarak öğrencileri düşünmeye yönlendirdiği, daha fazla sorgulama içeren ve öğrenci katılımını teşvik eden etkileşimlerin gerçekleştiği görülmüştür. Bu sınıflarda öğretmenler, öğrencileri sadece yanıt vermeye değil, düşüncelerini açıklamaya, neden-sonuç ilişkileri kurmaya ve fikirlerini tartışmaya yönlendirmiştir. Açık uçlu sorular, fikir geliştirme süreçlerini destekleyen takip soruları ve öğrencilerin kendi fikirlerini eleştirel bir şekilde değerlendirmelerine olanak tanıyan diyalog ortamları, öğrenme kazanımlarını artıran temel unsurlar olarak öne çıkmıştır. Öte yandan, düşük akademik başarı gösteren sınıflarda (LAD grubu), öğretmenlerin konuşma süresinin daha uzun, öğrenci katkılarının ise daha sınırlı olduğu gözlemlenmiştir. Bu sınıflarda diyaloglar daha çok kapalı uçlu sorulara ve kısa yanıtlarla sınırlı yüzeysel etkileşimlere dayanmaktadır.

Öğrencilerin fikirlerini geliştirme fırsatı bulamaması, onların öğrenme sürecine daha az aktif katılım göstermelerine neden olmuştur. Bulgular, öğretmenlerin öğrencileri daha fazla sorgulamaya teşvik eden ve düşünmeye yönlendiren bir yaklaşım benimsemeleri gerektiğini göstermektedir. Diyalojik öğretim, yalnızca bilgi aktarmaktan öte, öğrencilerin bilgiyi aktif olarak yapılandırmalarına ve anlamlı öğrenme süreçleri geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Öğretmenlerin, sınıf içi konuşmaları yönetirken öğrenci katılımını artırmaya yönelik stratejiler kullanması, tüm öğrenciler için daha kapsayıcı ve etkili bir öğrenme ortamı yaratabilir. Ayrıca, bu çalışma, diyalojik öğretimin, öğrencilerin yalnızca akademik başarılarını değil, aynı zamanda bilişsel esnekliklerini, ifade becerilerini ve eleştirel düşünme yetilerini de geliştirdiğini ortaya koymaktadır.

TOPLUM

ARAŞTIRMALARI

Journal of Family Theory&Review

Journal of Family Theory&Review (JFTR), aile bilimi alanında teorik gelişimi destekleyen hakemli bir akademik dergidir ve 2009 yılından bu yana üç ayda bir yayımlanmaktadır. Aile teorisinin gelişimine katkı sunan teorik analizler, kavramsal çerçeveler, literatür incelemeleri, meta-analizler ve metodolojik yenilikler gibi özgün çalışmalara yer veren dergi, meta-analizler haricinde deneysel raporları yayımlamamakta ve teori ile yöntem arayüzündeki yenilikçi yaklaşımları desteklemektedir. Teorik katkılar sunan akademik makalelerin yanı sıra literatürdeki önemli eserleri değerlendiren eleştirel kitap ve medya incelemelerine de yer veren JFTR, yalnızca bilimsel araştırmalara değil, aynı zamanda akademik dünyaya yeni katılan araştırmacıların bakış açılarını yansıtan kısa teorik yorumlara ve bireylerin kişisel deneyimlerini, mesleki yaklaşımlarını, politik görüşlerini içeren analizlere de yer vermektedir. Önde gelen akademisyenlerin bilgi üretimine dair derinlemesine değerlendirmeler sunduğu çalışmalarla teorik mirası zenginleştirmeyi amaçlayan dergi, aile teorisi alanındaki akademik tartışmalara katkı sağlamak isteyen araştırmacıları desteklemektedir. Dergi; aile bilimi, sosyoloji, gelişimsel ve sosyal psikoloji, iletişim ve sağlık gibi alanlara dayanan akademik çalışmaları önceliklendirirken, sosyal bilimlerin geniş bir yelpazesinden yararlanarak disiplinler arası bir bakış açısını benimsemektedir.

ANNELEĞE İLİŞKİN SOSYAL NORMLAR: İYİ BİR ANNE NASIL OLUNUR?

WHAT MAKES A GOOD MOTHER? TWO DECADES OF RESEARCH REFLECTING SOCIAL NORMS OF MOTHERHOOD

Serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşması, sosyal hizmetlerin metalaştırılması ve düzensizleştirilmesi ile birlikte çocuklu kadınların iş gücüne katılımının daha çok desteklendiği ve yaygınlaştığı görülmektedir. Bu çalışmada, neoliberal ekonomik, politik ve kültürel dönüşümlerin annelik üzerindeki etkisi ele alınmış; annelikle ilgili toplumsal normların zaman içerisindeki dönüşümü incelenmiştir. Neoliberal taleplerin anneliğin toplumsal normlarıyla çeliştiğini ifade eden bu çalışma, bu talep ve normların annelik üzerindeki etkilerini ve ortaya çıkardığı eşitsizlikleri ele almıştır. Bu çalışma, annelik kavramının akademik düzeyde incelenmesi, bu normların nasıl inşa edildiğini ve zaman içinde nasıl değiştiğini anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Anneliğe dair beklentilerin yalnızca bireysel deneyimlerle değil, aynı zamanda toplumsal yapı ve politikalar tarafından nasıl yönlendirildiğini de gözler önüne sermektedir.

AMAÇ

Bu araştırmanın amacı, anneleri, annelik uygulamalarını ve anneliğin toplumsal normlarını birbirinden ayırılabilir, ancak birbiriyle bağlantılı kavramlar olarak ele almak, bunların nasıl şekillendiğini ve birbirleriyle nasıl etkileşime girdiğini analiz etmektir. Çalışma, toplumsal normların annelik pratiklerini nasıl yönlendirdiğini ve aynı zamanda annelik uygulamalarının bu normları nasıl yeniden ürettiğini incelemektedir. Bu süreçleri anlamak için eleştirel teoriler ile bir çerçeve sunarak, anneliğin toplumsal ve politik bağlam içinde nasıl konumlandırıldığının tartışılması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

• Metodoloji:

Bu çalışmada, annelikle ilgili toplumsal normları belirlemek ve annelerin bu normlara nasıl tepki verdiğini incelemek amacıyla sistematik bir literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. WEIRD (Batılı, Eğitilmiş, Sanayileşmiş, Zengin ve Demokratik) ülkeleri hakkında uluslararası yayınlanmış ve Social Science Citation Index (SSCI) referanslı araştırma makaleleri temel alınarak annelikle ilgili sosyal normların sürekliliği ve değişimi analiz edilmiştir.

Çalışmada, nitel bir yaklaşım izlenerek 2001-2021 yılları arasında yayımlanmış 115 akademik makale kapsamlı bir şekilde incelenmiştir.

- **Veri Toplama:**

Veri toplama sürecinde, Web of Science üzerinden uluslararası makaleler taranmış ve tarama süreci sosyoloji, disiplinler arası sosyal bilimler, kadın çalışmaları ve aile çalışmaları kategorileriyle sınırlandırılmıştır. Metodolojik yaklaşım olarak ise nitel, nicel ve karma tüm araştırma yöntemlerinin olduğu makaleler dâhil edilmiştir. Arama süreci "mothering", "motherhood" ve "mother" anahtar kelimeleri ile başlatılmış ve bu terimlere "good" kelimesi eklenerek annelik ilişkili sosyal normları içeren çalışmalara odaklanılmıştır. İlk aşamada toplam 267.349 makale belirlenmiş, ardından daha spesifik teorik anahtar kelimeler (örneğin, ideoloji, norm, bakım, iş, suçluluk, duygu) kullanılarak bu sayı 3.939'a düşürülmüştür. Daha detaylı değerlendirme için özetleri analiz edilen 766 makale arasından, incelemeye en uygun bulunan 115 makale detaylı analiz edilmek üzere seçilmiştir.

- **Veri Analizi:**

Seçilen 115 makale, annelik ve annelik normlarını ele alış biçimlerine göre tematik olarak sınıflandırılmıştır. Tematik analiz yöntemi kullanılarak eğitim, tüketim, çocuk bakımı, ekonomik sorunlar, istihdam, boş zaman, bekâr annelik, sosyal ağlar, beslenme, etnik ve göçmen bağlamlar, duygular ve refah gibi farklı boyutlar ile değerlendirme yapılmıştır.

TEMEL BULGULAR

Çalışmanın bulgularına göre, annelik normları zaman içerisinde süreklilik ve değişkenlik gösterebilmektedir. Normların dönüşüm potansiyelleri ise, kadınların yükselen eğitimleri ve ekonomik statüleri, aile yapılarındaki değişimler, dijital platformlarda görünür olan annelik modeli gibi etkenlerle açıklanmıştır. Bununla birlikte neoliberal taleplerin annelik üzerindeki baskıyı beslediği yönünde bir değerlendirme yapılmıştır. Bu çalışmanın bulguları beş norm ve annelik türü etrafında şekillendirilmiştir:

1. Şimdiki Anne: Çocuğa Karşı Dikkatli Olma Normu:

Bu annelik türü, anneliğin en temel ve geleneksel normlarından biri olan "çocuğa dikkat etme" ilkesine dayanmaktadır. Bu anlayış, çocuk bakımı sürecinde en iyi rolün anneler tarafından alınabileceği fikrini savunmaktadır. Bu norma, İngiltere'deki emzirme kampanyaları örnek gösterilmiştir. İngiltere'deki emzirme kampanyaları, güvenli bağlanmanın fiziksel temasla sağlanabileceğini öne sürerek bu normu desteklemektedir.

2. Gelecek Odaklı Anne: Çocuğun Başarılı Gelişimini Güvence Altına Alma Normu:

"Gelecek Odaklı Anne" modeli, çocuğun başarılı gelişimini güvence altına almayı anneliğin temel normlarından biri olarak tanımlamaktadır. Bu norm, çocuğun önce

düşünceye ilham değişime yön

tanımlamaktadır. Bu norm, çocuğun önce fiziksel, ardından bilişsel gelişiminin optimize edilmesini anneden beklemektedir. Burada örnek olarak ABD’de yapılan araştırmalara dikkat çekilmiştir. Buna göre, annelerin hamilelik sırasında sağlıklı gıdalar tüketmesi ve doğumdan sonra emzirmesi gerektiği yönünde toplumsal beklentiler, çocuğun gelişimini güvence altına almayı önemseyen normu desteklemektedir.

3. Çalışan Anne: İstihdamı Anneliğe Entegre Etme Normu:

Bu normda, istihdama katılım ve annelik rolü arasındaki denge ele alınmıştır. Burada, literatürdeki bazı tartışmalara değinilmiştir. Bu çalışmada, literatürde, annelerin iş yükünün çocuklarına ayırdıkları zaman ve enerjiyi azaltmaması gerektiğine dair yaygın görüşlerin bulunduğu ifade edilmiştir. Özellikle tam zamanlı istihdamın çocukların refahı üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceğine dair örnekler olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte, bazı çalışmalarda, anneliğin istihdamla uyumlu olabileceği vurgulanmış ve çocuk bakımının sorumlu bir şekilde devredilmesinin annelik sorumluluğunu sürdürmenin bir yolu olarak görülebileceği ifade edilmiştir. İş yaşamı ve annelik rolü arasındaki dengeyi ele alan bu norm, çocuk bakımının yalnızca annenin sorumluluğunda olmadığını vurgulamaktadır.

4. Kamusal Anne: Kontrolde Olma Normu:

“Kamusal Anne” modeli, anneliğin sosyal normlar çerçevesinde nasıl denetlendiğine odaklanmaktadır. Bu tartışmalara göre, annelerin hem özel hem de kamusal alanda bilinçli ve kontrollü bir annelik pratiği

sergilemeleri gerektiği vurgulanmıştır. Burada annelerin bedenleri, duyguları, annelik performansları ve çocukları üzerinde kontrolü sağlamaları gerektiği düşüncesi öne çıkmaktadır. Bu norm, anneliği sürekli denetlenen ve değerlendirilen bir pratik olarak konumlandırırken annenin hem kendi bedeni hem de çocuğu üzerindeki hâkimiyetini vurgulamaktadır.

5. Mutlu Anne: Memnun Olmanın Normu:

“Mutlu Anne” modeli, anneliğin mutlulukla özdeşleştirilmesi ve annelerin bu role dair memnuniyet göstermelerinin beklenmesi şeklinde açıklanmıştır. Literatürdeki tartışmalara göre, anneliğin mutlulukla ilişkilendirilmesinin, kadınların çocuk sahibi olma kararlarını dolaylı olarak etkileyebileceği ve annelik deneyimlerinde belirleyici bir unsur olacağı ifade edilmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma, anneliğe ilişkin sosyal normları inceleyerek Batılı, eğitilmiş ve sanayileşmiş toplumlarda annelik pratiklerinin nasıl şekillendiğini analiz etmiştir. Bu analiz sonucunda, annelik üzerine beş farklı tür ve bu türlerden beklenen rolleri ortaya koymuştur. Buna göre, **şimdiki anne** çocuğuna en iyi bakımı sağlamakla yükümlü görülürken, **gelecek odaklı anne** çocuğunun başarısını garanti altına almakla sorumlu tutulmaktadır. **Çalışan anne**, annelik rolü ile iş hayatını uyumlu hâle getirmesi beklenen bir figür olarak tanımlanırken, **kamusal anne**, çeşitli sosyal ilişkilerinde anneliğini kontrol eden bir rol üstlenmektedir. Son olarak, **mutlu anne**, annelik rolü içinde tatmin olmuş ve bu kimliği memnuniyetle sürdüren bir figür olarak öne çıkmaktadır. Eleştirel feminist ve kesişimsel perspektifler ışığında yapılan incelemeler, annelik normlarının değişen ve çoğu zaman çelişkili beklentiler üreten yapısını göstermektedir. Literatürdeki tartışmalar ve analizler, annelik normlarının katı bir çerçevede sabitlenmediğini, aksine toplumsal, ekonomik ve kültürel dönüşümlerle sürekli yeniden biçimlendiğini göstermektedir. Annelik normlarının değişimi ise kadınların eğitim seviyeleri ve sosyal konumlarının yükselmesi ile mümkün görülmektedir.

Kaynak: Schmidt, E.-M., Décieux, F., Zartler, U., & Schnor, C. (2023). What makes a good mother? Two decades of research reflecting social norms of motherhood. *Journal of Family Theory & Review*, 15(1), 57-77. <https://doi.org/10.1111/jftr.12488>

Journal of Marriage and Family

Journal of Marriage and Family (JMF), aile, evlilik ve yakın ilişkiler üzerine güncel ve kapsamlı, kuramsal ve ampirik araştırmaları yayımlayan saygın bir akademik dergidir. Alanında öncü olan JMF, aile çalışmalarının disiplinler arası doğasını yansıtarak, sosyoloji, psikoloji, ekonomi ve antropoloji gibi farklı bilim dallarından araştırmacıların çalışmalarını bir araya getirir. JMF, aile yapılarının, evlilik dinamiklerinin ve bireyler arası ilişkilerin değişen toplumsal bağlamlarda nasıl şekillendiğini ele alır. Dergide yayımlanan makaleler, teorik perspektifleri zenginleştirirken, araştırma bulgularını sosyal politika yapıcılar ve uygulayıcılar için anlamlı önerilere dönüştürme potansiyeli taşır. Coğrafi veya kültürel bir sınırla kendini kısıtlamayan JMF, küresel ölçekte aile yaşamını ve ilişkileri etkileyen meseleleri inceler. Dergi, aile çalışmaları alanında güçlü bir akademik zemin oluşturarak, ailelerin toplumsal değişimler karşısındaki dönüşümünü anlamaya yönelik önemli katkılar sağlar. Her sayı, farklı metodolojik yaklaşımlar ve geniş bir konu yelpazesi sunarak okuyuculara aile ve evlilik çalışmalarını çok yönlü bir perspektifle inceleme fırsatı tanır. JMF, akademisyenlerden politika yapıcılara kadar geniş bir kitleye hitap eden kapsamlı ve derinlemesine içerikleriyle, aile çalışmalarının gelişimine öncülük eden bir referans kaynağıdır.

2

MADALYONUN İKİ YÜZÜ: İŞ ÖZERKLİĞİ İLE ÇOCUK DOĞURMA ARASINDAKİ İLİŞKİ

*TWO SIDES OF A COIN: THE RELATIONSHIP BETWEEN WORK
AUTONOMY AND CHILDBEARING*

Son otuz yılda bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) hızla gelişmesi, çalışma dünyasında köklü değişimlere yol açmış ve iş yerinde özerkliğin yaygınlaşmasını sağlamıştır. İş özerkliği, çalışanların iş ve aile yaşamlarıyla uyumluluğunu şekillendirme gücüne sahip olmakla birlikte, doğurganlık davranışları üzerindeki etkisiyle tartışmaya açıktır. Bu araştırma, iş yerindeki özerkliğin çalışanların çocuk sahibi olma kararları üzerindeki etkisini incelemiş, bu etkinin cinsiyet ile ilişkisini ele almıştır. İş özerkliğinin annelik fikri üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Buna göre, iş özerkliğinin çocuk sahibi olma fikri üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkiye sahip olduğu ifade edilmiştir. Öte yandan, iş özerkliğine sahip çocuksuz kadınların, bu durumu iş ve aile yaşamlarını daha iyi entegre etmeyi sağlayan bir kaynak olarak algıladıklarında, özerklikten yoksun akranlarına kıyasla anne olma olasılıklarının daha yüksek olabileceği yönüyle de bir değerlendirme yapılmıştır.

Araştırma, bu dinamikleri ele alarak, özerkliğin doğurganlık kararları üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini değerlendiren önceki araştırmalardan yararlanmış ve cinsiyet ve eğitim düzeyi gibi değişkenlerin bu ilişkiyi nasıl şekillendirdiğini ortaya koymuştur. Bu araştırma, literatürde, iş özerkliğinin çalışanlara esneklik sağlayarak iş-aile uyumunu kolaylaştırabileceği veya iş ve özel yaşam arasındaki sınırları bulanıklaştırarak doğurganlığı olumsuz etkileyebileceği tartışmalarının odağında bir değerlendirme yapmıştır.

AMAÇ

Bu araştırma, Birleşik Krallık'ta farklı sosyal katmanlarda, iş özerkliğinin ebeveynliğe geçiş ve ikinci çocuk sahibi olma kararları üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Özellikle, bireylerin nasıl, ne zaman ve nerede çalışacakları gibi konular üzerindeki kontrol düzeylerinin, doğurganlık kararlarını nasıl şekillendirdiği ele alınmıştır. Araştırma, iş özerkliğinin bireyler tarafından nasıl algılandığını ve bu algının iş-aile dengesi ve doğurganlık kararlarıyla nasıl ilişkili olduğunu anlamayı hedeflemiştir.

YÖNTEM

• Metodoloji:

Bu çalışma, Understanding Society (UKHLS) 2009–2019 verilerinden elde edilen hazır bir örneklem kullanarak partneri ile birlikte yaşayan kadın ve erkekleri analiz etmektedir. Araştırmada, Gizli Sınıf Analizi (LCA) yöntemi uygulanarak iş, program ve iş yeri kontrolleri olmak üzere üç boyut birleştirilmiş ve farklı iş özerkliği modelleri belirlenmiştir. Bu modeller, ilk ve ikinci doğum riskleri için olay geçmişi analizlerinde temel açıklayıcı değişkenler olarak kullanılmıştır.

• Veri Toplama:

Araştırmanın verileri, Understanding Society (UKHLS) veri setinden elde edilmiştir. UKHLS, 2009 yılında başlatılan ve yaklaşık 40.000 hane halkı ile gerçekleştirilen boylamsal bir çalışmadır. Bu çalışma, 2009 ile 2019 yılları arasındaki verileri kapsamakta ve 18–44 yaş arasındaki üreme çağındaki kadınlar ile partnerlerine odaklanmaktadır. Verilerin düzenlenmesi sırasında, iş özerkliği ölçüsü oluşturularak üç ana boyutta (iş kontrolü, program kontrolü ve iş yeri kontrolü) özerklik ölçülmüş ve bu ölçekleri kapsayan sorulara eksiksiz yanıtlar verenler örnekleme dâhil edilmiştir. Kullanılan iş özerkliği ölçüsünün sorularına eksiksiz yanıt veren kişiler örnekleme dâhil edildiğinde, son örneklem 2138 çocuksuz kadın ve 2095 anneden oluşmuştur.

• Veri Analizi:

Veri analizi, birinci ve ikinci doğumlar için ayrı olarak gerçekleştirilmiş iki bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde, kadın ve eşinin iş özerkliği ile doğum riski arasındaki ilişki incelenmiştir. Bunun için, olay geçmişi modellerinde bağımsız değişken olarak iş özerkliği gizli değişkeni ve kontrol değişkenleri kullanılmıştır. Araştırmanın ikinci bölümü, sosyal eşitsizliklerin iş özerkliği ile ebeveynliğe geçiş arasındaki bağlantıyı nasıl etkilediğini ortaya koymaya odaklanmıştır. Bu amaçla kadın ve erkeğin iş özerkliği ile eğitim seviyeleri arasındaki etkileşim analiz edilmiş, ilgili modeller oluşturulmuştur.

TEMEL BULGULAR

Bu araştırma, iş özerkliğinin cinsiyet, ebeveynlik durumu ve eğitim seviyesi ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Araştırmanın öne çıkan bulguları şu şekilde kategorize edilebilir:

• Erkeklerin ücretli çalışma oranları kadınlardan daha yüksektir:

Araştırmanın sonuçlarına göre, çocuksuz kadınların %14'ünün ve annelerin %22'sinin çalışmadığı, çocuksuz erkeklerin ve babaların ise sırasıyla %10 ve %9'unun çalışmadığı tespit edilmiştir.

düşünceye ilham değişime yön

- **Kadınlar daha az sıklıkla kendi işini yapmaktadırlar:**

Kadınların kendi işini yapma oranları %5-6 iken, erkeklerde bu oran %13-16 şeklinde tespit edilmiştir. Çalışan bireylerin iş özerkliğinin yapısıyla ilgili cinsiyete ve ebeveynlik durumuna göre farklılık gösterdiği ifade edilmiştir.

- **Çocuksuz bireyler arasında yüksek düzeyde özerklik erkeklerde daha yüksektir:**

Çalışan bireylerin yüksek düzeydeki özerklikleri erkeklerde %40, kadınlarda %21 olarak ifade edilmiştir. Orta düzeydeki özerklik ise kadınlarda (%29), erkeklerden (%12) daha yüksek çıkmıştır. Ebeveynler arasında ise özerklik, cinsiyetler arasında daha az bir farka sahiptir. Yüksek düzeyde özerklik, babalarda %28, annelerde ise %25 şeklinde belirtilmiştir.

- **Yüksek eğitilmiş çalışanların iş özerklikleri daha yüksektir:**

Eğitim seviyeleri arasında genel olarak ciddi farklılıklar görülmemiştir. En belirgin eşitsizlikler babalar arasında gözlemlenmiştir; yüksek eğitilmiş babaların, daha az eğitilmiş babalara kıyasla işlerinde daha fazla özerklik elde etme olasılığının yaklaşık 1,5 kat daha fazla olduğu ifade edilmiştir.

- **Kadınlar arasında, özellikle yüksek eğitilmiş bireylerde, iş özerkliği ile doğurganlık kararları arasındaki ilişki belirgin farklılıklar göstermektedir:**

Araştırma, yüksek eğitilmiş bireylerde iş özerkliğinin ilk doğumla genellikle

olumsuz bir ilişkisi olduğunu, ikinci doğum olasılığıyla ise olumlu bir ilişkisi olduğunu göstermiştir. Ancak, daha az eğitilmiş bireylerde iş özerkliği ile doğurganlık arasında belirgin bir ilişki bulunmamıştır. Erkekler açısından ise iş özerkliği ile doğum kararları arasında anlamlı bir sosyal farklılık gözlemlenmemiştir. Bu bulgular, iş özerkliğinin doğurganlık üzerindeki etkilerinin sosyal eşitsizliklere bağlı olarak değişebileceğini ortaya koymaktadır.

- **Haricî çocuk bakım hizmetlerinden yararlanılması, ikinci doğuma geçişi kolaylaştıran önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır:**

Araştırmanın bir diğer bulgusu, anne veya baba dışındaki kurumlar veya kişiler tarafından sağlanan haricî çocuk bakımının, ikinci doğuma geçişi kolaylaştırdığını ve çocuk sahibi olma kararlarında kurumsal ve sosyal/aile desteğinin belirleyici bir rol oynadığını göstermiştir.

- **Bireylerin iş özerkliği doğurganlık kararlarını etkilemektedir:**

Araştırmada, yüksek eğitilmiş kadınların yüksek iş özerkliğine sahip olmasının çocuk sahibi olma kararını olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Kadınların iş özerkliğinin, erkek partnerleri özerklikten yoksunsa, ikinci çocuk sahibi olma kararında daha etkili olduğu ifade edilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışma, iş özerkliğinin doğurganlık üzerindeki etkisinin tek yönlü bir dinamik olmadığını, aksine cinsiyet, eğitim seviyesi ve sosyal tabakalaşma gibi faktörlere bağlı olarak farklı şekillerde işlediğini göstermiştir. İş özerkliğinin, kadınlar için anneliğe geçişte karmaşık bir rol oynadığı görülürken, erkekler için çocuk sahibi olma davranışı üzerinde belirgin bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Yüksek eğitilmiş kadınlar için iş özerkliği, ikinci doğum olasılığını artıran bir kaynak olarak işlev görürken, daha az eğitilmiş kadınlar için işin belirli boyutlarına bağlı olarak doğurganlık üzerinde nötr veya olumsuz bir etki yarattığı ifade edilmiştir. Çiftlerin çocuk sahibi olma kararlarında kadının iş özerkliği, erkeğin özerkliğinden daha belirleyici bir faktör olarak öne çıkmıştır. Genel olarak, iş-aile dengesi üzerindeki etkisine bağlı olarak iş özerkliği, bazı gruplarda doğurganlığı desteklerken, diğerlerinde iş yükünü artırarak aile genişlemesini kısıtlayabilmektedir. Bu bulgular, doğurganlık politikaları ve iş gücü düzenlemeleri açısından sosyal sınıf ve toplumsal cinsiyetin dikkate alınmasının önemini vurgulamaktadır.

3

BOŞANMANIN EĞİTİM SEVİYELERİNE GÖRE YAYGINLIĞI: CİNSİYET VE BAĞLAMIN ROLÜ

THE EDUCATIONAL DIFFUSION OF DIVORCE: THE ROLE OF GENDER AND CONTEXT

Evlilik oranlarının düşmesi ve boşanmanın toplum tarafından normal bir olgu olarak kabul edilmesiyle birlikte, boşanmanın önündeki yapısal engeller de değişime uğramıştır. Özellikle kadının iş gücüne katılımının artması, ekonomik bağımsızlığı artırarak boşanma kararlarını etkileyen önemli bir faktör hâline gelmiştir. Bu çalışma, boşanmanın eğitim seviyelerine göre yaygınlığında kadınların belirleyici olduğu hipotezini test etmektedir. Araştırmanın temel sorusu, boşanmanın önündeki engellerin azalmasının daha az eğitilmiş kadınların evliliklerini sonlandırma olasılıklarını artırıp artırmadığıdır. Geçmişte boşanma daha çok yüksek eğitilmiş kadınlara özgü bir ayrıcalık olarak görülürken, boşanmaya erişimin kolaylaşmasıyla birlikte daha az eğitilmiş kadınlar arasında da boşanma oranlarının arttığı gözlemlenmiştir.

Bu çerçevede, araştırma iki temel hipotez öne sürmektedir:

- H1: Boşanma engellerinin düşük olduğu bağlamlarda, kadınların eğitiminin boşanma üzerindeki etkisi daha az olumludur.
- H2: H1'in düzenleyici etkisi, eş veya birlikte başlatılan boşanmalardan ziyade, eş tarafından başlatılan boşanmalarda daha belirgindir.

Bu hipotezler doğrultusunda araştırma, boşanma dinamiklerinin eğitim düzeyine bağlı olarak nasıl şekillendiğini incelemiştir.

AMAÇ

Bu araştırma, Avrupa'da 12 ülkede boşanmanın eğitim seviyelerine göre yaygınlığında ve kadınların boşanma kararlarındaki rolünü incelemektedir. Boşanma oranlarının zaman içinde nasıl değiştiğini ve bu değişimde eğitim düzeyinin etkisini araştırarak, kadınların evliliklerini sonlandırma süreçlerindeki belirleyici faktörleri analiz etmeyi amaçlamıştır.

YÖNTEM

- **Metodoloji:**

Bu araştırmada, Avrupa'da boşanmanın eğitimsel yayılımı ve kadınların boşanma kararlarındaki rolünü incelemek amacıyla retrospektif panel verileri kullanılmıştır. Araştırma, 12 ülkeden 39.650 evlilik birlikteliğini içeren büyük bir veri setine dayanarak, kadın ve erkeklerin boşanma kararlarında eğitimin etkisini analiz etmiştir.

- **Veri Toplama:**

Araştırmanın temel veri kaynağı, Avrupa çapında gerçekleştirilen Nesiller ve Cinsiyet Anketi (*Generations and Gender Survey-GGS*)'dir. GGS, 2004-2020 yılları arasında iki turda uygulanmış ve 18-79 yaş aralığındaki nüfusu kapsayan anketler yoluyla aile dinamikleri hakkında kapsamlı bilgiler sunmuştur. Araştırmada, Avrupa'daki 49 ülke-kohort bağlamında elde edilen veriler kullanılmıştır.

- **Veri Analizi:**

Analiz, boşanmayı başlatma ile eğitim düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemek için iki düzeyde gerçekleştirilmiş; mikro düzeyde bireysel etkiler ve makro düzeyde bağlamsal değişkenler değerlendirilmiştir. Rekabet eden risk modelleri kullanılarak, boşanmayı başlatan kişinin cinsiyeti dikkate alınmış ve bağlamsal engellerle ilişkisi incelenmiştir.

Eğitim ve iş özerkliği arasındaki etkileşimler değerlendirilmiş ve tahminler öngörülen olasılıklar üzerinden yapılmıştır. Sonuçların güvenilirliğini sağlamak amacıyla, alternatif analitik stratejiler ve sağlamlık kontrolleri uygulanmıştır. Ülke karşılaştırmalarında eğitim sistemlerindeki farklılıkları minimize etmek için Uluslararası Standart Eğitim Düzeyi (ISLED) kullanılmıştır.

TEMEL BULGULAR

Bu çalışma, boşanma süreçlerinde cinsiyet farklılıklarını ve eğitim seviyesinin rolünü analiz etmektedir. Bulgular, kadınların boşanma kararlarını etkileyen engellerin zamanla nasıl değiştiğini ve eğitim seviyesinin boşanma olasılığı üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Ayrıca, iş gücüne katılımın ve eğitim düzeyinin boşanma sürecinde nasıl farklı sonuçlar doğurduğu incelenmiştir. Araştırmanın öne çıkan bulguları şu şekilde kategorize edilebilir:

- **Kadınlar için boşanma engellerindeki değişim daha belirleyicidir:**

Kadınların ekonomik bağımsızlığı, yasal hakları ve toplumsal normlardaki dönüşümler, boşanma kararlarını alırken karşılaştıkları engelleri azaltmıştır. Erkekler için boşanma süreçleri daha istikrarlı ilerlerken, kadınlar açısından değişen koşullar, karar alma süreçlerini daha esnek ve erişilebilir hâle getirmiştir. Kadınlar için boşanma engelleri yalnızca erkeklere kıyasla daha fazla azalmakla

düşünceye ilham değişime yön

kalmamakta, aynı zamanda bu engeller, kadınların karar alma süreçlerinde erkeklere göre daha belirleyici bir rol oynamaktadır.

- **Boşanma evliliğin ilk 25 yılında daha yaygındır ve eğitim seviyesi boşanma olasılığını etkiler:**

Boşanmalar çoğunlukla evliliğin ilk 25 yılında gerçekleşirken, bu süreyi aşan evliliklerde boşanma olasılığının azaldığı ifade edilmiştir. Evliliğin ilk 10 yılında boşanma oranı, düşük eğitim seviyesine sahip kadınlarda %12, orta eğitim seviyesinde %13, yüksek eğitim seviyesinde ise %15 şeklinde ifade edilmiştir. Genel olarak, eğitim seviyesi yükseldikçe boşanma olasılığının da arttığı görülmektedir.

- **Daha yüksek eğitilmiş kadınlar için boşanma riski daha yüksektir ve iş gücüne katılım terk edilme riskini etkileyebilir:**

Araştırmada, eğitim seviyesi yükseldikçe boşanma riskinin arttığı ve eşin iş gücüne katılımının, daha az eğitilmiş kadınların boşanma kararını etkilemez iken onların terk edilme riskini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, kadınların iş gücüne katılımının düşük olduğu toplumlarda, yüksek eğitilmiş kadınların eşleri tarafından terk edilmeleri veya karşılıklı boşanma kararı alma olasılıklarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ

Bu makale, boşanma dinamiklerinde cinsiyet farklarını ve eğitim seviyesinin rolünü ele alarak, kadınlar için boşanma engellerinin erkeklere kıyasla nasıl değiştiğini ve bu engellerin karar alma süreçlerine etkisini incelemiştir. Bulgular, boşanma riskinin yüksek eğitilmiş kadınlar için daha fazla olduğunu, boşanma engellerinin özellikle kadınların kararlarını etkilediğini ve iş gücüne katılımın düşük eğitilmiş kadınlar için terk edilme riskini artırdığını göstermektedir. Bu araştırma ayrıca, boşanmanın kimin tarafından başlatıldığına odaklanarak, birlikte başlatılan boşanmaların giderek daha önemli hâle gelebileceğini öne sürmektedir. Gelecekteki araştırmalar için bu yeni boşanma dinamiklerini ve sosyal engellerin boşanma süreçlerindeki rolünü daha ayrıntılı bir şekilde incelemenin önemi vurgulanmıştır.

Kaynak: Hogendoorn, B., & van den Berg, L. (2024). The educational diffusion of divorce: The role of gender and context. *Journal of Marriage and Family*, 86(3), 738-761. <https://doi.org/10.1111/jomf.12980>

enstitü
sosyal

DÜNYADAN

Araştırma Gündemi

Enstitü Sosyal tarafından hazırlanmıştır.